17350415

Skrivelse fra den sindslidende pastor Millies til Anden Kamtjatka-ekspeditions kontor med klager over forfølgelse, trolddomskunster og indespærring, og beskyldning mod Bering for majestætsforbrydelse

Ekspeditionens pietistiske pastor, Ernst Millies, var under rejsen til Jakutsk i Østsibirien blevet offer for en sindslidelse i forbindelse med en dyb depression. Det fremgår i hvert fald af en erklæring underskrevet af ekspeditionens læge og en række flådeofficerer, se dok. *17341111*. Opholdet i Jakutsk synes ikke at have forbedret hans situation. Hans egen version af forløbet fremgår af nedenstående dokument, hvori han bl.a. retter alvorlige beskyldninger mod Bering.

Dokumentet er en tysksproget original, der findes på det Russiske Statsarkiv for Gamle Aktstykker (RGADA) i Moskva, fond 24, reg. 1, sag 100, s. 1-4v. Det er oversat efter VKE 2, s. 256-263, hvor den tyske tekst også findes oversat til moderne russisk. Dokumentet er stærkt beskadiget, alle kanter er flossede, og der er adskillige lakuner i teksten. Enkelte af dem er markeret i oversættelsen med […]. Tekst i firkantet parentes er rekonstrueret ud fra sammenhængen.

Oversættelsen © Peter Ulf Møller og Natasha Lind

Til Kamtjatka-ekspeditionens kontor, hvor Selivanov[1] er tilknyttet som sekretær og Pigaljov[2] og Klerk[3] som kopister.

Eftersom jeg, undertegnede, allerede 4. oktober 1734 havde sendt en skrivelse fra Lena via hr. kommandør Bering til I) den herværende hr. vojevode B.I. Seredinin[4] med indberetning om, at kommandøren er en fjende af det russiske rige, og at han uden at have nogen lovlig myndighed over mig forhindrer mig i at afrejse til Moskva eller Skt. Petersborg, at han ved hjælp af sine troldmænd har udsat mig for umenneskelige pinsler, og at jeg derfor var nødt til at råbe *Slowo Sudarowa*;[5]

og da jeg efter min ankomst hertil var nødt til at bruge Aleksej Lopatkin og Stepan Nikiforov som mellemmænd[6] for at få besørget nogle skrivelser om mine rettigheder til førnævnte vojevode og siden endnu et brev om at kommandør Bering er en fjende af det russiske rige, idet hr. kommandør Bering havde understået sig i at forbyde mig at besøge bemeldte vojevode, at indgive min klage over sine overgreb til det herværende kancelli, og oven i købet holdt mig under bevogtning i et fængselslignende kvarter, ja, hvad mere er, givet ordre til hemmeligt at stjæle mit blækhus fra kvarteret, så jeg ikke engang kunne skrive, og ved en senere lejlighed beordret sin sergent til med grov vold at fjerne blækket fra mig, uden at alt dette dog overhovedet anfægtede hr. vojevoden, som måske virkelig anså kommandøren for en tro tjener af Hendes Kejserlige Majestæt og den kejserlige trone, så var jeg i denne sag nødt til

II) i november 1734 skriftligt at informere løjtnant Skader,[7] eftersom denne skulle forstå tysk, om følgende, nemlig at kommandøren er imod Hendes Kejserlige Majestæt og stræber mig efter livet og har beordret at jeg skal pines til at bryde den ed jeg måtte underskrive i Tver. Da end ikke dette nyttede noget, sendte jeg løjtnant Skader en bibel som gave og indskrev heri, under datoen 30. november, følgende: at så sandt som jeg holder dette for Guds ord, så er kommandøren en fjende […] af den durchl[autige] kejserlige familie [og] af dem der befaler over ham, dette bevidner jeg ved den levende Guds ord. Kort sagt, kommandøren har begået en *crimen læsæ Majestatis*, og skønt jeg omgående råbte *Slowo Sudarowa*, så blev jeg stadig udsat for trolddom. Jeg bad ham om, for Hendes Kejserlige Majestæts skyld og det fælles bedste, at råbe *Slowo Sudarowa* på mine vegne; jeg ville stå til ansvar for det. Men da det heller ikke lykkedes, så indgav jeg

III) til den nævnte hr. kommandørs kontor en kortfattet indberetning af følgende indhold: at bemeldte kommandør havde ladet mig, intetanende, skrive under på en ed til den følgende

kejserlige regering, og nu lod han mig pine for at jeg skulle bryde den. Han har tiltaget sig rettigheder der kun tilkommer Hendes Kejserlige Majestæt, for eksempel at lyse i band. Jeg, derimod, ville ekskommunicere ham fra den kristne kirke og lyse ham i band. Han har end ikke villet oplyse mig navnene på folk under sin kommando, for at jeg ikke skal kunne finde dem der har pint mig i hans navn, for blandt andet at få mig til at tilbagekalde min ed.

Da der heller ikke kom noget ud af dette, og ingen tog notits af det, så måtte jeg opgive mine rettigheder og lade mig behandle som en almindelig karl og tjenestedreng, der var afhængig af hr. kommandør Berings vilje og ikke af Guds og kejserens love. Jeg måtte i den grad prostituere mig, at jeg med sigte mod hr. kommandøren, der hverken respekterede mit embede eller rettigheder,

IV) hver eneste dag under kvarterarresten, fra december 1734 til i dag, henvendt til vagten, snart fortalte, snart råbte højt om voldelige handlinger fra hr. kommandør Berings side, mere end 130 gange, for der er så vidt mig bekendt ikke nogen anden prædikant der har været udsat for så megen vold på russisk grund.

V) Da jeg senere, den 19. marts, igen sendte et brev med Aleksej Lopatkin, af omtrent samme indhold som det forrige, til den stedlige hr. vojevode, og denne returnerede det til mig med den besked at han ikke havde nogen der kunne oversætte det til russisk, så sendte jeg det videre til hr. Pisarev,[8] den 24. i samme måned, atter med Aleksej Lopatkin.

Men da der herefter stadig ikke skete noget, så måtte jeg til samme person den 27. marts sende endnu et brev, der var længere og vigtigere, med bevisligheder i den sag, som jeg i kraft af mit embede måtte anmelde. I samme brev står der [ting] som jeg ikke skammer mig over at nævne og [skrive, når] hr. kommandøren ikke har skammet sig for at påføre mig dem. Skønt jeg nu ligesom tidligere har sendt Aleksej Lopatkin til hr. Pisarev og således gennem vagten også gjort forespørgsler og ladet sige: Disse breve er vigtigere end at afsende folk til Kamtjatka, det er mere nødvendigt at tage sig af dem end af de måltider, som de kalder banketter;[9] og hvis han ikke vil lave andet for den løn han nyder fra Hendes Kejserlige Majestæt, så burde han i hvert fald gennemse disse breve. Allerede fra 4. april i år og fremdeles har jeg kunnet sige *Slowo Sudarowa* til vagten også mod ham, fordi han ikke vil se på brevene. Ikke desto mindre har jeg ikke fået andet svar fra ham end dette: Han vil først tage sig af hvad der angår ekspeditionen, og kun derefter af hvad der angår brevene og altså dermed Hendes Kejserlige Majestæt.

Da nu altså desværre Guds og kejserens love er blevet trådt under fode, og jeg i august måned 1734 med tvang blev ført fra Irkutsk hertil, og her i Jakutsk gennem seks måneder på få dage nær er blevet holdt under bevogtning, alene, i et fængselslignende kvarter (hvilket grenaderer, tamburen, værten og hans tjenestefolk, samt matroserne Aleksej Lopatkin og Stepan Nikiforov kan bevidne), så jeg ikke kunne forrette mit embede, og da bemeldte kommandør desuden på første påskedag indbød mig til middag, selvom han holdt mig under bevogtning, og hans troldmænd stadigvæk fortryllede mig dag og nat og siden den 4.- 5. april 1734 ikke er holdt op med at snakke løs om alskens gudløse, løsagtige, fordømte, forbandede, gudsbespottelige ting uden ophør, dag og nat, så kan jeg ikke drage nogen anden slutning end

1. at kommandøren fortsætter med at trække denne sag i langdrag indtil en hovedforandring,[10] i forvisning om at den som han kalder den gamle kejser[11] ville lade ham gøre som det behager ham […] men derved gør han kun ondt værre, al den stund [at jeg] står fast på min ret over for den anden kejser[12] (i hvis navn patenterne fra 1733 er udstedt, og ved hvis nåde kommandøren burde være sikker på et admiralspatent, dog næppe ved <u>fortjenester som disse</u>). Det vil ingenlunde ændre sig. Med Guds hjælp vil jeg nu som før kunne møde hans list og tvang med ret.

2. at endskønt nogle mænd ved navn Roditjev, Kiseljov og Nikita Krynkin er sendt i forvejen for at udvirke dette og hint, her eller der, for eksempel at sørge for forhindringer hos denne og hin, *et c*[*etera*], for at jeg ikke skal slippe velbeholden væk, så står det dog fast, at jeg må væk, og hvis noget skulle tilstøde mig, så er bemeldte hr. kommandør Bering skyld deri.

3. hvis man vil opholde mig her til isen bryder op, i den hensigt at jeg så vil tage skade på mit liv, så skyder jeg hermed forlods skylden på bemeldte kommandør Bering.

Det havde været tilstrækkeligt af ondskab, stolthed og uretfærdighed, at han med magt førte mig fra Irkutsk hertil og bragte mig så vidt, at jeg opgav min ret, lod mig prostituere og råbte *Slowa Sudarowa* og derfor måtte finde mig i kæder og lænker. Men her på stedet har han foreløbig ladet mig holde under vagt i et fængselslignende kvarter i snart seks måneder og tilladt sig at forbyde mig ting som man end ikke i en hedensk *Republique* kan formene nogen, og som strider mod al ret, nemlig: jeg må her på stedet ikke gå til vojevoden for at klage over hans voldelige handlemåde; og for at det ikke skulle ske alligevel, ad skriftlig vej, har han to gange ladet blækket fjerne, og jeg kan ikke engang få blækhuset tilbage. Eftersom jeg nu således ikke anerkender nogen anden øvrighed over mig end kejseren, så påkalder jeg mig hermed en gang for alle Deres Kejserlige Majestæt, og har herved ikke andet forlangende end at alle de skrivelser, som er opregnet ovenfor, tillige med de tidligere, bliver sammenbragt og udleveret til mig, for at også de som foruden […] overhoved, uden kommandørens vidende […] hvordan han [hele] tiden, med al […] uretfærdighed og voldelighed, har [villet] holde sagen tilstrækkelig skjult til at den forblev [upåagtet]. Men næstefter [ønsker jeg] at jeg bliver befriet fra dette […] fangenskab. Men vil bemeldte kommandør endnu mere voldelighed […], velan, så sker det, som hidtil, på hans […]. Jeg må til Moskva eller Skt. Petersborg, hvor mange hindringer der end lægges i vejen.

Med denne skrivelse påkalder jeg mig i min nød sekretærerne Selivanov, Klerk og Pigaljov til vidner på, at den er afleveret til [kontoret]. I så fald vil jeg se frem til en snarlig forandring af mine forhold.

Christian Ernst Millies, pastor.

Jakutsk, 15. april 1735

---

[1] Ivan Selivanov, sekretær ved Kamtjatka-ekspeditionen.

[2] Maksim Pigaljov, skibsskriver ved Kamtjatka-ekspeditionen.

[3] *Klerk*: en person ved dette navn synes ikke at figurere blandt ekspeditionens personel, men det russiske ord *klerk* (indlånt fra hollandsk) var i det 18. årh. almindelig brugt i betydningen *kontorist* eller *sekretær*. Pastor Millies har formentlig troet at stillingsbetegnelsen var navnet på en person.

[4] Oberst Boris Seredinin var vojevode (dvs. statholder) i Jakutsk ved Lena-floden.

[5] *Slowo Sudarowa* er den tyske pastors let forvanskede gengivelse af den russiske formel *Slovo gosudarevo,* der betyder »majestætens ord«. Efter tidens russiske retspraksis anvendtes formlen af den, der ønskede at anmelde en forbrydelse rettet mod kejserens person. Hvis nogen havde kendskab til et sådant højforræderi, skulle vedkommende råbe *Slovo gosudarevo* i vidners påhør, og den nærmeste offentlige myndighed havde da pligt til omgående at arrestere både anklageren og den anklagede, så de begge kunne blive forhørt af den tids sikkerhedsorganer.

[6] Lopatkin og Nikiforov var matroser tilknyttet Anden Kamtjatka-ekspedition. De gjorde tilsyneladende tjeneste som vagter under Millies' kvarterarrest.

[7] Løjtnant Kuzma Skader var søn af major Mikhail Skader, en svensk officer der blev taget til fange af russerne under Store Nordiske Krig, og som fra 1721 gjorde tjeneste ved Jakutsk-garnisonens fodregiment. Om løjtnant Skader, se bl.a. dok. ***17341112A*** og ***17341112B***.

[8] Pisarev, dvs. Grigorij Skornjakov-Pisarev, var kommandant i Okhotsk, men opholdt sig på dette tidspunkt endnu i Jakutsk. Først den 12. september 1735 ankom han til Okhotsk. Om Pisarev, se bl.a. dok. ***17341112A*** og ***17341112B***.

[9] Trods sin kvarterarrest var Millies velorienteret om hvad der foregik i Jakutsk. Han vidste tydeligvis at Pisarev snart skulle til Okhotsk for at bistå med bygning og afsendelse af ekspeditionens skibe, og at Pisarev havde brugt en del tid på fugtige middagsselskaber i Jakutsk.

[10] Ordet *hovedforandring*, i det tyske manuskript *Haupt-Veränderung*; sigter formentlig til et markant, positivt resultat for ekspeditionen.

[11] Med betegnelsen "den gamle kejser" sigter Millies formentlig til Peter den Store, der jo i 1725, som en af sine sidste handlinger, viste Bering tillid ved at udsende ham som leder af den Første Kamtjatka-ekspedition.

[12] Den "anden kejser" er, trods hankønsformen (på tysk *Kayser*), utvivlsomt kejserinde Anna Ioannovna, der regerede 1730-1740.